

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyddiad:	18 Ebrill 2024
Pwnc:	Adolygiad o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) a Swyddog Adran 151 MarcJones@ynysmon.llyw.cym
Awdur yr Adroddiad:	Marion Pryor Pennaeth Archwilio a Risg MarionPryor@ynysmon.llyw.cymru
Natur a Rheswm dros Adrodd: Mae'r adroddiad hwn yn rhoi gwybod i'r Pwyllgor am ganlyniad y darn o waith a gwblhawyd i fodloni gofynion Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) Datganiad Sefyllfa: Pwyllgorau Archwilio mewn Awdurdodau Lleol ar Heddlu 2022 , sy'n argymhell bod pwyllgorau archwilio'n gwerthuso eu heffaith a nodi meysydd i'w gwella. Gofynnir i'r Aelodau ystyried canlyniad yr adroddiad, argymhellion CIPFA ar gyfer gwella a'r camau y mae'r rheolwyr ac aelodau'r Pwyllgor yn eu cynnig i fynd i'r afael â'r materion a godwyd.	

1. Cyflwyniad

- Mae'r [canllawiau](#) sy'n cefnogi Datganiad Sefyllfa CIPFA yn awgrymu, er mwyn datblygu'r pwyllgor archwilio a darparu sicrwydd drwy ei adroddiad blynyddol, y dylid cefnogi'r pwyllgor archwilio i hunanasesu ei effeithlonrwydd. Neu fel arall, gellir cynnal adolygiad annibynnol.
- O ganlyniad, comisiynwyd CIPFA gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i adolygu'r modd y mae'r Pwyllgor yn gweithredu. Gofynnodd y Pwyllgor i CIPFA gynnig syniadau i gynyddu ffocws y Pwyllgor a symud datblygiadau yn eu blaen fel y gall ddarparu cymorth effeithiol i weithrediadau gweinyddol y Cyngor.

2. Canlyniad yr Adolygiad

- Daeth CIPFA i'r casgliad bod Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Cyngor Sir Ynys Môn yn cyflawni ei gylch gorchwyl a'i fod, yn gyffredinol, yn gyfrwng defnyddiol i ystyried ac ymateb a herio.
- Fodd bynnag, nid oes ganddo ffocws ac mae'n fwy ymatebol na rhagweithiol. Nid yw swyddogion bob amser yn egluro'r rhesymau dros gyflwyno adroddiadau i'r Pwyllgor yn ddigon clir ac nid yw'r aelodau bob amser yn ceisio mynd at wraidd y rhesymau hyn. O ganlyniad, mae llawer iawn o amser yn cael ei dreulio ar faterion risg isel, lle nad oes gan y Pwyllgor unrhyw ddylanwad, ac felly nid oes digon o amser ar ôl i drafod materion pwysicach, lle gallai cyfraniad y Pwyllgor ychwanegu gwerth.

2.3 Mae CIPFA wedi cynnig argymhellion ar gyfer gwella ac mae'r camau gweithredu a gynigiwyd gan reolwyr ac aelodau'r Pwyllgor i fynd i'r afael â'r materion hyn wedi'u cynnwys mewn Cynllun Gweithredu.

3. Sylwadau a Dderbyniwyd

3.1 Anfonwyd copi o'r adroddiad a'r cynllun gweithredu at aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar 6 Chwefror 2024 a gofynnwyd iddynt gynnig unrhyw newidiadau, erbyn 5 Mawrth 2024, i sicrhau bod yr adroddiad yn ffeithiol gywir cyn iddo gael ei gyhoeddi.

3.2 Cafwyd ymateb gan dri aelod o'r Pwyllgor. Roeddent yn derbyn ac yn cefnogi'r adroddiad a'r camau gweithredu arfaethedig ar y cyfan.

3.3 Derbyniwyd un sylw ynglŷn â'r pennawd 'Aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio' yn gysylltiedig ag ansicrwydd yr aelodau ynglŷn â'u rôl. Mae'r adroddiad yn nodi bod cyfarfodydd briffio yn arfer cael eu trefnu ar gyfer aelodau lleig cyn y pandemig Covid, er mwyn gwneud iddynt deimlo fel petaent yn cael eu cynnwys. Roedd yr aelod yn dymuno gweld cyfeiriad yn yr adroddiad at y ffaith bod aelodau lleig yn cael eu gwahodd i'r sesiynau briffio misol ar gyfer yr aelodau etholedig, a bod hynny'n helpu i wneud iddynt deimlo fel petaent yn cael eu cynnwys yng ngwaith y Cyngor.

4. Argymhelliad

4.1 Bod y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn rhoi ystyriaeth ffurfiol i'r isod:

- canlyniad yr adolygiad a chasgliad CIPFA
- y camau gweithredu arfaethedig i fynd i'r afael ag argymhellion CIPFA.

Adolygiad o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

Cyngor Sir Ynys Môn

Ionawr 2024

Tabl cynnwys

Rhagarweiniad.....	3
Methodoleg.....	3
Crynodeb o'r canfyddiadau	3
Cylch gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio	4
Rheolaeth agenda a chyfarfodydd.....	4
Aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio	5
Holi a phwrpas.....	5
Cadw pethau'n anwleidyddol	6
Rôl y pwyllgor archwilio mewn perthynas â risg	6
Gweithio gydag archwilio	6
Gwneud argraff	7
Atodiad 1: argymhellion a chynllun gweithredu	8
Atodiad 2: cyfweledigion	10

Rhagarweiniad

Mae CIPFA wedi cwblhau adolygiad yn ddiweddar o weithrediad Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Cyngor Sir Ynys Môn. Ar hyn o bryd mae'r Pwyllgor yn cyflawni ei gylch gorchwyl, ac mae'n edrych am syniadau i gynyddu ei ffocws a bwrw ymlaen â'i ddatblygiad er mwyn darparu cefnogaeth effeithiol i weithrediad gweinyddol y Cyngor. Amcanion yr adolygiad oedd:

- Helpu aelodau'r pwyllgor a'r rhai sy'n gweithio gyda'r pwyllgor i sefydlu dealltwriaeth gyffredin o rôl y pwyllgor a lle gall gael effaith.
- Adolygu gweithrediad y pwyllgor, gan gynnwys sut y mae wedi cyflawni ei gylch gorchwyl ac wedi dangos effaith ei waith.
- Nodi unrhyw feysydd i'w gwella a chefnogi'r Cyngor yn ei gynllun datblygu ar gyfer y pwyllgor.
- Nodi meysydd lle mae hyfforddiant neu gymorth pellach i aelodau pwyllgor yn cael ei argymhell, yn enwedig yn unol â chanllawiau CIPFA.
- Rhannu arweiniad a phrofiad CIPFA o weithio gyda phwyllgorau archwilio eraill mewn awdurdodau lleol.

Methodoleg

Fe wnaethom ymgymryd â'r gwaith canlynol:

1. Cyfarfod â phedwar aelod etholedig a thri aelod llewyg o'r Pwyllgor i gael eu barn ar yr hyn sy'n gweithio'n dda a'r hyn sydd angen ei wella.
2. Cyfarfod â'r swyddogion allweddol sy'n gweithio gyda'r Pwyllgor i ddeall eu rôl mewn perthynas ag ef, ac i gael eu persbectif ar yr hyn sy'n gweithio a'r hyn sydd angen ei wella.
3. Adolygu cylch gorchwyl y Pwyllgor a chyfarfodydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio (Gorffennaf 2022 – Medi 2023), gan ddefnyddio papurau cyhoeddiedig y Pwyllgor. Arsylwi'r cyfarfodydd ar 29 Mehefin (drwy weddarlliediad) a 21 Medi (yn bersonol) 2023.
4. Defnyddio canllawiau 2022 CIPFA ar bwyllgorau archwilio, a'i brofiad o weithio gyda phwyllgorau archwilio eraill, i adolygu pa mor effeithiol y mae'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu wedi bod yn gweithredu.

Crynodeb o'r canfyddiadau

Mae Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Cyngor Sir Ynys Môn yn cyflawni ei gylch gorchwyl, ac yn gyffredinol mae'n gweithredu fel seinfwrdd a mecanwaith herio defnyddiol. Fodd bynnag, nid oes ganddo ffocws ac mae'n fwy adweithiol na rhagweithiol. Nid yw swyddogion bob amser yn nodi'n glir y rhesymau dros gyflwyno adroddiadau i'r Pwyllgor, ac nid yw aelodau bob amser yn ceisio canfod y rhain. O ganlyniad, gellir treulio gormod o amser ar faterion risg isel, lle na all y Pwyllgor gael effaith, gan gyfyngu ar yr amser sydd ar gael ar gyfer eitemau mwy arwyddocaol, lle gallai mewnbyn y Pwyllgor ychwanegu gwerth.

Rhoddir rhagor o fanylion isod, a hoffem ddiolch i bawb a gyfrannodd at yr adolygiad hwn (gweler Atodiad 2 am restr o'r cyfweledigion). Edrychwn ymlaen at weithio gyda'r Pwyllgor a

swyddogion i ddatblygu cynllun gweithredu, yn seiliedig ar yr argymhellion yn Atodiad 1, i symud y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn ei flaen.

Cylch gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

Cymharwyd cylch gorchwyl Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Ynys Môn â'r cylch gorchwyl enghreifftiol yng nghanllawiau pwyllgorau archwilio CIPFA 2022, a nodwyd y canlynol:

- Mae cyfeiriadau penodol at y mwyafrif o'r meysydd disgwylidig a chyfeiriadau dealedig at y rhan fwyaf o'r meysydd sy'n weddill. Roedd ychydig o fanylion ar goll (mewn perthynas â'r cyfrifon), ac mewn rhai achosion eraill gallai manylion ychwanegol ynghylch gweithgareddau risg gyfyngu ar gwmpas gwaith y pwyllgor os gweithredir arnynt yn llythrennol. Mae rhai cymalau yn gorgyffwrdd â'i gilydd, a allai arwain at ddrwschwch.
- Nodwyd chwe adroddiad blynyddol a ddaeth i'r pwyllgor nad ydynt wedi'u cynnwys yn benodol ar y cylch gorchwyl.

Rydym wedi darparu manylion ein hadolygiad mewn perthynas â'r cylch gorchwyl ar wahân.

(Argymhelliad 1 yn Atodiad 1)

Rheolaeth agenda a chyfarfodydd

Yn yr un modd â llawer o bwyllgorau archwilio, mae agenda Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Ynys Môn yn cynnwys llawer o eitemau, ac mae'n anodd gwneud cyfiawnder â phob eitem gan gadw hyd y cyfarfod at gyfnod rhesymol o amser. Ar gyfartaledd, mae pob cyfarfod yn para tua dwy awr, gyda rhai eitemau yn cael cryn amser, ond eraill heb gael digon o amser. Soniodd rhai o aelodau'r pwyllgor eu bod yn ansicr o'u rôl mewn perthynas â rhai eitemau, a bod diffyg ffocws ar faterion perthnasol. Gellid ail-flaenoriaethu'r agenda drwy:

- Newid ffocws adroddiadau i ganolbwyntio ar broblemau, datblygiadau, datrysiadau a'r dyfodol yn hytrach na darparu gwybodaeth i'w nodi. Er bod rhai o'r adroddiadau hyn yn rhoi sicrwydd pwysig i'r Pwyllgor, dylid rhoi ystyriaeth bellach i'w rôl mewn perthynas ag eitemau o'r fath, a'r canlyniad y dymunir. Roedd tua 80% o'r adroddiadau a gynhwyswyd ar agendâu ar gyfer blwyddyn ein hadolygiad yn eitemau i'w nodi neu i'w derbyn yn unig gan y Pwyllgor, a dim ond yn achos ychydig iawn ohonynt y nodwyd canlyniad cadarnhaol yn y cofnodion.
- Annog swyddogion i ganolbwyntio ar risgiau allweddol, a rhoi gwybodaeth ychwanegol wrth gyflwyno adroddiadau yn hytrach na chrynhof'r adroddiad y mae aelodau eisoes wedi'i ddarllen, fel y gellir defnyddio'r amser hwnnw ar gyfer cwestiynau a thrafodaethau.
- Gosod eitemau y mae'n rhaid dod â hwy i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, er enghraifft i roi sicrwydd, ond mai ychydig y gall y Pwyllgor ei ychwanegu tuag atynt, at ddiwedd yr agenda i'w nodi. Trafodwch yr eitemau hyn yn ffurfiol dim ond os oes gan aelodau faterion yr hoffent eu codi.
- Cynnal sesiynau briffio cyn cyfarfodydd i drafod a chytuno ar agenda sy'n cyflawni cylch gorchwyl y Pwyllgor, ac i nodi meysydd priodol i'w hystyried gan aelodau a swyddogion. Yn nodweddiadol byddai cyfarfod o'r fath yn digwydd wrth i'r agenda gael ei datblygu, a byddai'n helpu i sicrhau bod y swyddogion cywir yn bresennol fel y gellir ateb cwestiynau'n effeithiol.

(Argymhellion 2 a 3)

Mae'r Pennaeth Archwilio a Risg yn gyfrifol am y mwyafrif helaeth o'r gwaith o reoli'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Er nad yw'n anarferol i'r swyddog hwn ymgymryd â llawer o'r tasgau mwy arbenigol (er enghraifft, datblygu'r agenda, cynnal y rhaglen waith, trefnu hyfforddiant), byddai'r Gwasanaethau Democrataidd fel arfer yn cymryd rhai o'r trefniadau mwy sefydliadol (er enghraifft, mynd ar drywydd adroddiadau swyddogion, trefnu i swyddogion fynychu, cefnogi aelodau lleyg, trefnu sefydlu ac asesu anghenion hyfforddi aelodau newydd). O ganlyniad i'r ddibyniaeth hon ar y Pennaeth Archwilio a Risg, nid yw rhai gweithgareddau pwysig yn digwydd i gefnogi rhedeg y Pwyllgor yn effeithiol.

(Argymhelliad 4)

Gweithiodd y cyfieithu ar y pryd yn dda yn y cyfarfod a fynychais yn bersonol, ond roedd rhai cyfnodau o dawelwch yn y gweddarllediad a wylais pan nad oedd y sianel gyfieithu ar y pryd yn darlledu.

Roedd cofnodion y cyfarfod ymhlith y rhai mwyaf manwl a welais ac roedd yn ymddangos eu bod yn cynnwys darnau mawr o destun a gopiwyd o adroddiadau. Nid oedd bob amser yn hawdd gwahaniaethu rhwng trafodaeth a chefnidir. Roedd argymhellion adroddiadau bob amser yn cael eu dyfynnu, ond nid oedd bob amser yn amlwg beth oedd penderfyniad y pwyllgor. Mewn dau achos, ni chofnodwyd unrhyw benderfyniad; cafodd eitemau eraill eu nodi neu eu derbyn; a chafodd eraill eu cytuno, eu penderfynu neu eu cymeradwyo.

(Argymhelliad 5)

Aelodau'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

Yr oedd presenoldeb da o du'r aelodau a'r swyddogion yn y cyfarfodydd pwyllgor, er, gyda gwell cynllunio ar gyfer yr agenda, byddai modd sicrhau bod yr holl swyddogion perthnasol yn bresennol.

(Argymhelliad 2)

Fel sy'n ofynnol yng Nghymru, mae un rhan o dair o'r Pwyllgor yn aelodau lleyg. Recriwtiwyd tri o'r pedwar aelod lleyg flwyddyn yn ôl, a'u cyfarfod â mi oedd y tro cyntaf iddynt gyfarfod fel grŵp. Gwnaethant sylw hefyd nad oeddent bob amser yn siŵr beth yw eu rôl mewn perthynas â'r Pwyllgor a'r Cyngor, er bod hyn wedi'i nodi yn eu disgrifiadau rôl. Dywedwyd wrthym fod yr aelodau lleyg cyntaf wedi cael cyfnod sefydlu manwl, ond nid yw'n ymddangos bod hyn wedi bod mor effeithiol ar gyfer y recriwtiaid mwy diweddar, gyda rhai yn mynychu ychydig yn unig o'r sesiynau a ddarparwyd. Dywedwyd wrthym hefyd, cyn Covid, fod swyddogion yn cyfarfod ag aelodau lleyg yn rheolaidd i'w briffio ar faterion y Cyngor, a allai eu helpu i deimlo'n fwy integredig.

(Argymhelliad 6)

Holi a phwrpas

Diben pwyllgor archwilio yw cael sicrwydd bod y sefydliad yn gweithredu'n effeithiol (mewn geiriau eraill, edrych ar beiriant y sefydliad), a nodi ffyrdd y gellir gwella hyn. Gwelsom beth holi effeithiol, a soniodd aelodau eraill bod yr adroddiad neu'r cyflwyniad adroddiad wedi mynd i'r afael â'u holl gwestiynau. Sicrhaodd y Cadeirydd fod y ffocws ar argymhellion adroddiadau, ond roedd pwrpas dod â rhai adroddiadau i'r pwyllgor, a pha werth y gallent ei ychwanegu, ar goll ar adegau.

(Argymhelliad 3)

Cadw pethau'n anwleidyddol

Oherwydd mai ar drefniadaeth y cyngor y mae ffocws pwyllgor archwilio, ni ddylai gwleidyddiaeth fod yn rhan o'r mater o gwbl. Dylai pwyllgorau archwilio ystyried sut y caiff polisïau eu gweithredu, nid y polisi na'r penderfyniad ei hun. Ni welsom unrhyw ymddygiad gwleidyddol amhriodol, ac ni chodwyd hyn fel mater mewn trafodaethau.

Rôl y pwyllgor archwilio mewn perthynas â risg

Mae CIPFA wedi ehangu ei gyngor ar rôl y pwyllgor archwilio mewn perthynas â risg yn y rhifyn diweddaraf o'i ganllawiau. Yn flaenorol, roedd yn canolbwyntio ar rôl y pwyllgor archwilio mewn perthynas â'r fframwaith a'r trefniadau risg, ond mae bellach hefyd yn ystyried y rôl pwyllgor risg y gall pwyllgorau archwilio ei chyflawni pan nad oes corff arall i wneud hynny. Ar adeg ein hadolygiad, roedd yr holl drafodaethau ynghylch y gofrestr risg yn cael eu cynnal mewn sesiwn breifat, a dim ond cofnodion cyffredinol oedd ar gael. Felly, nid oedd yn bosibl barnu effeithiolrwydd gwaith y Pwyllgor mewn perthynas â rheoli risg, er inni nodi ystyriaeth o'r fframwaith rheoli risg. Deallwn y bydd risg yn cael ei drafod yn rhan gyhoeddus y cyfarfod yn y dyfodol, a chrosawn y datblygiad hwn. Er mwyn ychwanegu gwerth at drefniadau rheoli risg y Cyngor dylai'r Pwyllgor:

- Bod yn glir pryd y mae'n gweithredu fel pwyllgor risg a phryd y mae'n cymryd rôl drosolwg y pwyllgor archwilio.
- Gwirio ac osgoi gorgyffwrdd â rolau risg pwyllgorau eraill, er enghraifft unrhyw archwiliad craffu o gofrestrau risg gwasanaeth.
- Gwahaniaethu rhwng y rolau hyn yn y cylch gorchwyl a nodi'n glir yr hyn y mae'n ei wneud a'r hyn nad yw'n ei wneud mewn perthynas â risg, a lle mae'n cael sicrwydd o waith pwyllgor neu gorff arall.
- Bod yn bwrpasol yn ei waith risg, gan ganolbwyntio ar ganlyniad materol rheoli risg yn hytrach na hanfodion y broses.
- Os yw'n gweithredu fel pwyllgor risg, gwahodd perchnogion risg i drafod eu risgiau, yn hytrach na dibynnu ar y swyddogion sy'n mynychu cyfarfodydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio fel mater o drefn, i ateb cwestiynau.

(Argymhelliad 7)

Gweithio gydag archwilio

Mae archwilio allanol yn mynychu bron pob cyfarfod o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio. Nid oes gennym unrhyw sylw i wneud mewn perthynas ag archwilio allanol ac eithrio awgrymu eu bod yn ystyried sut maent yn cyflwyno eu hadroddiadau i ganolbwyntio ar y gwerth y gall y Pwyllgor ychwanegu. Gall cyflawni hyn drwy'r Tîm Trawsnewid Corfforaethol fod yn atodi adroddiad eglurhaol byr i adroddiad yr archwilydd, gan nodi, mewn trafodaeth ag archwilio allanol, rôl y Pwyllgor wrth archwilio'r adroddiad.

Mae archwilio mewnol yn mynychu pob cyfarfod o'r Pwyllgor, ac mae'r Cadeirydd a'r Dirprwy Gadeirydd yn cyfarfod â'r Pennaeth Archwilio a Risg a'r swyddog a151 cyn pob cyfarfod. Mae cyswllt ad hoc hefyd rhwng archwilio mewnol a'r Pwyllgor y tu allan i'r cylch cyfarfodydd. Mae pob un yn dibynnu ar y llall i wneud gwaith da ac awgrymwn fod y Cadeirydd, y Dirprwy Gadeirydd a'r Pennaeth Archwilio a Risg yn cyfarfod yn anffurfiol ar ôl

pob cyfarfod i rannu syniadau, i nodi materion i'w datblygu ac i gynllunio ar gyfer y cyfarfod nesaf.

(Argymhelliad 8)

Mae Datganiad Sefyllfa CIPFA yn argymhell bod y pwyllgor archwilio yn cyfarfod â'r archwilwyr mewnol ac allanol ar wahân, yn breifat ac yn ffurfiol o leiaf unwaith y flwyddyn. Mae hyn yn anfon y neges bwysig bod y pwyllgor archwilio yn cymryd y ddau wasanaeth hyn o ddifrif, ac yn gwrandao ar yr hyn sydd ganddynt i'w ddweud. Deallwn fod archwilio allanol wedi cyfarfod â'r Cadeirydd yn breifat, ond rydym yn awgrymu ehangu hyn i gyfarfod â'r pwyllgor cyfan. Gallai'r cyfarfodydd hyn fod ar ffurf sesiwn fer cyn i ran agored y cyfarfod ddechrau, gyda dim ond archwiliad mewnol neu allanol ac aelodau'r pwyllgor yn bresennol, fel y gallant godi unrhyw faterion sy'n peri pryder yn ffurfiol.

(Argymhelliad 9)

Gwneud argraff

Mae'r pwyllgor archwilio yno i wneud gwahaniaeth ac i helpu peiriant y cyngor i weithredu'n well. Un o'r ffyrdd allweddol y gall wneud hyn yw ystyried materion llywodraethu a'r Datganiad Llywodraethiant Blynyddol (DLIB), y mae'r Pwyllgor yn ymgymryd â phob un ohonynt. Fodd bynnag, roedd trafodaethau i'w gweld yn canolbwyntio'n fwy ar sut y gellid gwella adrodd i'r Pwyllgor a gwneud addasiadau golygyddol i'r DLIB, yn hytrach nag ystyried goblygiadau ehangach (materion 'felly beth') yr eitemau yr adroddir arnynt.

(Argymhelliad 3)

Roedd dau o aelodau newydd y Cyngor wedi'u rhoi ar y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i'w helpu i ddeall sut mae'r Cyngor yn gweithredu. Mae pwyllgor archwilio effeithiol yn faes hyfforddi rhagorol i aelodau, yn enwedig y rhai sy'n dyheu am swydd uwch, ac roeddem yn falch iawn o ganfod bod hyn yn cael ei gydnabod gan arweinyddiaeth wleidyddol y Cyngor.

Mae'r Pwyllgor yn cynhyrchu adroddiad blynyddol i'r Cyngor, fel yr argymhellir gan CIPFA. Mae ffocws yr adroddiad ar yr hyn a gafodd sylw yn yr agenda ar gyfer pob cyfarfod yn hytrach nag ar ganlyniad y cyfarfodydd hynny¹. Rydym yn awgrymu y gallai cadeirydd y Pwyllgor hefyd gynhyrchu nodyn briffio byr ar ddiwedd pob cyfarfod, yn crynhoi'r pwyntiau allweddol a godwyd, i'w rannu â'r holl gynghorwyr, gan ddangos effaith y Pwyllgor. Gallai'r crynodebau hyn fod yn sail i'r adroddiad blynyddol.

(Argymhelliad 10)

---

¹ Dywed Datganiad Sefyllfa CIPFA (2022) y dylai'r pwyllgor adrodd yn flynyddol ar sut y mae 'wedi cydymffurfio â'r datganiad sefyllfa, cyflawni ei gyfrifoldebau, a chynnwys asesiad o'i berfformiad .... Dylai'r pwyllgor werthuso ei effaith a nodi meysydd i'w gwella'.

Atodiad 1: argymhellion a chynllun gweithredu

	Argymhelliad	Ymateb	Person cyfrifol a dyddiad
1	Diwygio a symleiddio cylch gorchwyl y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i gynnwys pob agwedd ar ei waith, a dileu unrhyw ddyblygu.	Cytunwyd. Bydd yn cael ei wneud yn ystod yr adolygiad o'r Cyfansoddiad.	Pennaeth Archwilio a Risg 31 Mawrth 2024
2	Cynllunio agendâu pwyllgor i flaenoriaethu'r eitemau lle gall y Pwyllgor gael effaith, a'i gefnogi i wneud hynny. Sicrhau bod adroddiadau i'r Pwyllgor yn nodi'n glir pam mae'r adroddiad yn cael ei gyflwyno, a rôl aelodau'r pwyllgor wrth dderbyn ac ystyried yr adroddiadau hyn.	Bydd Pennaeth Archwilio a Risg yn adolygu'r agenda drafft i sicrhau bod trefn yr eitemau yn briodol, a bydd yr eitemau i'w nodi yn cael eu symud i'r diwedd. Mae'r rheswm dros gyflwyno'r adroddiadau wedi'i gynnwys yn yr adroddiad trosolwg. Fodd bynnag, bydd Pennaeth Archwilio a Risg yn adolygu pob un i sicrhau eu bod wedi'u cwblhau'n llawn ac yn ddigonol. Mae'r Flaenraglen Waith hefyd yn cyfeirio at gylch gorchwyl y Pwyllgor mewn perthynas â phob eitem, felly mae adroddiadau'n cael eu blaenoriaethu a'u cyflwyno fesul un drwy gydol y flwyddyn.	Pennaeth Archwilio a Risg Ar unwaith
3	Annog swyddogion i roi cyflwyniadau byr i'w hadroddiadau er mwyn rhoi cyd-destun ychwanegol. Ystyried gosod terfyn amser ar gyfer cyflwyniadau swyddogion.	Fel yr uchod, bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn adolygu adroddiad trosolwg y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio i sicrhau ei fod yn ddigonol ac wedi'i gwblhau'n llawn. Bydd yn trafod gyda'r Cadeirydd ynghylch cyfeirio at yr adroddiadau trosolwg hyn. Bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn trafod darparu hyfforddiant i swyddogion ar adrodd i'r Pwyllgor gyda'r Rheolwr Hyfforddiant a Datblygiad AD.	Pennaeth Archwilio a Risg Cadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Rheolwr Hyfforddiant a Datblygiad AD
4	Ailystyried cydbwysedd rolau gweinyddol y pwyllgor i gefnogi'r Pwyllgor i weithio'n fwy effeithiol.	Mae adnoddau presennol y Gwasanaethau Democrataidd yn golygu nad oes cynhwysedd i gefnogi ymhellach. Mae hyn yn annhebygol o newid oherwydd y cyfyngiadau ariannol presennol.	Prif Weithredwr a Swyddog Monitro

	Argymhelliad	Ymateb	Person cyfrifol a dyddiad
5	Symud at gofnodion sy'n canolbwyntio ar weithredu, sy'n cofnodi elfennau allweddol y drafodaeth a'r casgliadau y daethpwyd iddynt yn unig. Defnyddio termau cyson ynghylch penderfyniadau.	Cytunwyd. Byddwn yn symud i gynhyrchu cofnodion sy'n canolbwyntio ar gamau gweithredu a materion a gafodd eu datrys gan y Pwyllgor.	Gwasanaethau Democrataidd
6	Cefnogi'r aelodau lleyg presennol i gael eu hintegreiddio'n fwy i'r Pwyllgor.	Y Cadeirydd i ystyried proses arfarnu ar gyfer aelodau'r Pwyllgor.	Cadeirydd
7	Gweithio gyda chynghorwyr risg y Cyngor i sicrhau bod y Pwyllgor yn glir ynghylch ei rolau risg ac yn eu cyflawni.	Bydd y mater yn cael ei adolygu fel rhan o'r asesiad o drefniadau Rheoli Risg y Cyngor sy'n cael ei gynnal ar hyn o bryd gan Zurich.	Pennaeth Archwilio a Risg Ar unwaith
8	Nodi ffyrdd i archwilio mewnol weithio'n agosach gyda'r Pwyllgor, gan gynnwys cyfarfodydd anffurfiol gyda'r Cadeirydd cyn ac ar ôl cyfarfodydd, i nodi ffyrdd o ddatblygu'r Pwyllgor.	Cytunwyd. Ar hyn o bryd mae Pennaeth Archwilio a Risg yn cyfarfod â'r Cadeirydd ar sail ad hoc. Fodd bynnag, yn y dyfodol bydd yn cyfarfod yn fwy ffurfiol gyda'r Cadeirydd a'r Dirprwy Gadeirydd yn dilyn pob cyfarfod.	Pennaeth Archwilio a Risg / Cadeirydd a Dirprwy Gadeirydd Ar unwaith
9	Cyfarfod â'r archwilwyr mewnol ac allanol ar wahân, yn ffurfiol ac yn breifat o leiaf unwaith y flwyddyn, a chwrdd â'r archwilwyr mewnol yn anffurfiol rhwng cyfarfodydd.	Cytunwyd. Fe drefnir cyfarfod preifat ar wahân rhwng Archwilio Mewnol ac Archwilio Allanol a'r Pwyllgor, heb i swyddogion eraill fod yn bresennol. Ni fydd y cyfarfod hwn yn cael ei gofnodi na'i weddarlledu. Mae'r cyfarfod preifat cyntaf wedi'i drefnu ar gyfer 18 Ebrill 2024, i'w gynnal yn dilyn y cyfarfod ffurfiol.	Pennaeth Archwilio a Risg Archwilio Cymru Cadeirydd Unwaith y flwyddyn, gan ddechrau Ebrill 2024
10	Ystyried cynhyrchu nodyn briffio byr gan y Cadeirydd ar ôl pob cyfarfod, yn crynhoi'r pwyntiau allweddol i'w rhannu gyda'r holl aelodau.	Bydd cofnodion sy'n canolbwyntio ar weithredu yn cynorthwyo'r Cadeirydd i baratoi nodyn briffio, os yw'n teimlo bod angen un.	Cadeirydd

Atodiad 2: cyfweledigion

Name	Role
Lynn Ball	Swyddog Monitro
Dilwyn Evans	Cadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Geraint ap Ifan Bebb	Aelod o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Marc Jones	Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog Adran 151
Euryn Morris	Dirprwy Gadeirydd y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
William Parry	Aelod Ileyg o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Marion Pryor	Pennaeth Archwilio a Risg
Keith Roberts	Aelod o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyfan Siôn	Pennaeth Gwasanaethau Democraidaidd
Dylan Williams	Prif Weithredwr
Mike Wilson	Aelod Ileyg o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio
Dyfed Wyn Jones	Aelod o'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

77 Mansell Street, Llundain E1 8AN
+44 (0)20 7543 5600

cipfa.org

Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth. Wedi'i gofrestru gyda
Chomisiynwyr Elusennau Cymru a Lloegr Rhif 231060. Wedi'i gofrestru gyda Swyddfa
Rheoleiddiwr Elusennau yr Alban Rhif SCO37963.